

Wateroverlast en aansprakelijkheid

mr. dr. H.J.M. Havekes en mr. ir. M.J. Kraak¹

Onze watersystemen zijn de afgelopen decennia dusdanig verbeterd dat zij normaliter alle functies, waaronder de agrarische, goed kunnen bedienen. Mede dankzij een uitgekiend en fijnmazig waterbeheer kan de agrarische sector floreren. Het buitenland is daar jaloers op. Niettemin gaat het soms mis. Medio 2016 werd Zuidoost-Nederland met ernstige wateroverlast door overvloedige regenval geconfronteerd. De schade voor agrarische bedrijven was enorm. In dergelijke situaties wordt al snel naar het waterschap gekeken als beheerder van het regionale watersysteem. Hoe ver reikt de zorgplicht van het waterschap precies? Kan de schade op het waterschap worden verhaald? Dit artikel gaat op deze vragen in en geeft aan in hoeverre een waterschap al dan niet aansprakelijk is voor schade als gevolg van extreme neerslag. Ook wordt de Wet tegemoetkoming schade bij rampen (hierna: WTS) beschreven, die immers in het verleden door het Rijk in dergelijke situaties is toegepast.

Allereerst wordt het relevante wettelijk kader geschetst, waarna het systeem van de provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast wordt uitgelegd en toegelicht. Hierna wordt de eventuele aansprakelijkheid van het waterschap aan de hand van de jurisprudentie besproken. Vervolgens komt de WTS aan de orde alsmede de op de waterkeringsbeheerders rustende risicoaansprakelijkheid voor dijken. Afgerond wordt met enkele conclusies. Ons artikel concentreert zich nadrukkelijk op het landelijk gebied. Binnen de bebouwde kom geldt met de gemeentelijke zorgplicht voor afvloeiend hemelwater (zie art. 3.5 Waterwet) een ander juridisch regime.²

1. Wettelijk kader

Van oudsher is het waterschap verantwoordelijk voor het waterbeheer in het landelijk gebied. Art. 1, lid 1, Waterschapswet³ omschrijft het waterschap als een openbaar lichaam dat de waterstaatkundige verzorging van een bepaald gebied ten doel heeft. Het tweede lid van deze bepaling draagt onder meer de zorg voor het watersysteem aan het waterschap op. In de Waterwet⁴ is vervolgens nader uitgewerkt wat deze zorg inhoudt. Zo is in art. 1.1 het begrip 'watersysteem' gedefinieerd als een samenhangend geheel van een of meer oppervlaktewaterlichamen en grondwaterlichamen, met bijbehorende bergingsgebieden, waterkeringen en ondersteunende kunstwerken. Art. 2.1 Waterwet geeft vervolgens aan waarop het doel van deze wet is gericht en daarmee wat van het waterschap

wordt verwacht waar het de invulling van de zorg voor het watersysteem betreft. Concreet is de toepassing van de Waterwet gericht op voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met de bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en de vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen. Tot deze functies moeten uiteraard ook agrarische functies worden gerekend. Art. 2.8 Waterwet kleurt de zorgplicht van het waterschap nog verder in. Deze bepaling draagt de provincies op, met het oog op de bergings- en afvoercapaciteit waarop regionale wateren moeten zijn ingericht, bij provinciale verordening normen te stellen voor de gemiddelde overstromingskans per jaar van daarbij aan te wijzen gebieden.⁵ 'Regionale' wateren zijn de watersystemen die bij de waterschappen in beheer zijn (zie art. 1.1 Waterwet juncto art. 1, lid 2, Waterschapswet). Voor de rijkswateren bestaat dus geen verplichting om dergelijke gebiedsnormen voor wateroverlast vast te stellen. Op het waterschap rust de verplichting zijn watersystemen aan deze provinciale normen te laten voldoen. Het waterschap financiert de zorg voor het watersysteem met een aparte watersysteemheffing op grond van art. 117 e.v. Waterschapswet. Overbodig om te zeggen dat de opbrengst van deze heffing, in 2017 in totaal € 1.4 miljard waarvan een kleine € 110 miljoen

1. Herman Havekes en Ina Kraak werken bij de Unie van Waterschappen en schreven deze bijdrage op persoonlijke titel.
2. Zie voor het stedelijk gebied S. Handgraaf en P.J. de Putter, 'Hemelwater in de woning: zaak van gemeente of burger?', *TBR* 2015/174, p. 1042-1052.
3. Zie voor een uitvoerige beschouwing over deze wet H.J.M. Havekes en W.J. Wensink (red.), *De Waterschapswet. Een artikelsgewijs commentaar*, Deventer 2015.
4. Zie over deze wet H.J.M. Havekes en H.F.M.W. van Rijswijk, 'Nederlands waterrecht in Europese context', Deventer 2014, en H.J.M. Havekes en P.J. de Putter (red.), *Wegwijzer Waterwet 2014*, Alphen aan den Rijn 2013.

5. In de Omgevingswet (*Stb.* 2016, 146) keren deze normen in art. 2.13 als (verplichte) provinciale omgevingswaarden terug.

Normklasse gerelateerd aan grondgebruikstype	Maaiveldcriterium	Basis werk criterium
Grasland	5 procent	1/10 jaar
Akkerbouw	1 procent	1/25 jaar
Hoogwaardige land- en tuinbouw	1 procent	1/50 jaar
Glastuinbouw	1 procent	1/50 jaar
Bebouwd gebied	0 procent	1/100 jaar

van het agrarisch ongebouwd, zo efficiënt mogelijk moet worden ingezet.

2. Werknormen Nationaal Bestuursakkoord Water

Op grond van art. 2.8 Waterwet hebben de provincies normen vastgesteld ten aanzien van wateroverlast. Veel provincies hebben hierbij de zogenoemde eerdere 'werknormen' vastgesteld of als uitgangspunt genomen. Deze werknormen zijn een afspraak uit het Nationaal Bestuursakkoord Water uit 2003 (NBW 2003), waarin de overheden afspraken hebben gemaakt over een gezamenlijke aanpak van de nationale waterproblematiek. Het doel van deze afspraken was het watersysteem in 2015 op orde te hebben en vervolgens op orde te houden. In art. 13 en bijlage 4 van het NBW 2003 is de normering wateroverlast opgenomen (zie hieronder) en wordt mede ingegaan op de gezamenlijke verantwoordelijkheden van de overheden. De normen zelf zijn uitgedrukt als de kans dat het peil van het oppervlaktewater het niveau van het maaiveld overschrijdt ('kans op inundatie vanuit oppervlaktewater'). Voor verschillende bestemmingen van de grond worden verschillende normen gehanteerd. Zo geldt voor grasland een kans van 1/10 per jaar, voor akkerbouw 1/25 per jaar, voor hoogwaardige land- en tuinbouw en glastuinbouw 1/50 per jaar en voor bebouwd gebied 1/100 per jaar. Naast de werknormen is in het NBW 2003 per bestemming (grondgebruikstype) tevens een maaiveldcriterium bepaald. Dit criterium houdt in dat bij agrarische functies een klein percentage van percelen regelmatig mag inunderen, zonder dat er sprake is van overschrijding van de norm. Het komt er op neer dat niet het laagste gelegen maaiveld van een perceel als referentie geldt, maar dat een iets hoger vlak uitgangspunt is bij de toetsing of het watersysteem al dan niet op orde is (zie tabel bovenaan deze pagina).

In het Nationaal Bestuursakkoord Water Actueel uit 2008 (NBW 2008) zijn deze afspraken en de werknormen nogmaals bevestigd. Daaraan is toegevoegd de opmerking dat de werknormen niet van toepassing zijn op beken. In bijlage 3 zijn de KNMI klimaatscenario's uit 2006 toegevoegd. In het akkoord zelf is afgesproken dat voor regionale wateroverlast gebruik wordt gemaakt van het 'KNMI'06

scenario G' als ondergrens. Dit scenario gaat uit van een toename van de dagneerslag in 2050 van 13% in de zomer en 4% in de winter. Dat betekent dat bij het toetsen van het watersysteem aan de (werk) normen uit moet worden gegaan van dit scenario om te bepalen of het watersysteem op orde is. Ook is afgesproken dat de NBW-partners waar mogelijk maatregelen extra robuust uitvoeren in het licht van omgaan met onzekerheden en de extremen van de KNMI'06 scenario's. In het NBW 2008 zijn afspraken gemaakt over te doorlopen gebiedsprocessen. Daarbij is opgenomen dat de provincies uiterlijk eind 2009 op basis van bestuurlijk gedragen voorstellen gebiedsnormen zouden vaststellen. Deze opdracht aan de provincies is in de Waterwet opgenomen, die 22 december 2009 in werking is getreden. Door alle provincies is aan deze verplichting voldaan.

3. Wettelijke normen wateroverlast

Met de vastlegging van de normen voor wateroverlast in provinciale verordeningen, op basis van de Waterwet, is er geen sprake meer van 'werknormen', maar van wettelijk vastgestelde normen. De Waterwet spreekt niet letterlijk van normen die de kans op inundatie vanuit oppervlaktewater inhouden, maar van normen met betrekking tot de gemiddelde kans per jaar op overstroming van daarbij aan te wijzen gebieden, met het oog op de bergings- en afvoercapaciteit waarop regionale wateren moeten zijn ingericht. De toelichting bij de Waterwet⁶ is opvallend summier en sluit aan bij het NBW 2008. Ook in de toelichting wordt gewezen op het gebiedsproces, op basis waarvan het wettelijk geachte beschermingsniveau moet worden bepaald. Uit dit beschermingsniveau moeten de dimensionering, inrichting en het beheer van het watersysteem worden afgeleid, evenals de maatregelen die moeten worden genomen om aan de normen te voldoen. Deze maatregelen kunnen zowel technisch als ruimtelijk van aard zijn.

Mogelijke maatregelen om aan de nieuwe gebiedsnormen te voldoen zijn het verbreden van watergangen, de aanleg van waterbergingen, een ander peilbeheer, een ander beheer en onderhoud

6. Kamerstukken II 2006/07, 30 818, nr. 3, p. 93 en 94.

van watergangen of een grotere afvoer door het vergroten van de capaciteit van een gemaal. Een belangrijk instrument hierbij is de legger op grond van art. 5.1 Waterwet. In deze legger moet immers worden omschreven waaraan waterstaatswerken naar ligging, vorm, afmeting en constructie moeten voldoen. Deze legger geeft de zogenoemde normatieve toestand weer van de waterstaatswerken en moet zijn afgestemd op de normen voor wateroverlast. Daarnaast is er de onderhoudslegger op grond van art. 78, lid 2, Waterschapswet, waarin onderhoudsplichtigen of onderhoudsverplichtingen worden aangewezen. In deze onderhoudslegger komt tot uitdrukking welk onderhoud aan welk waterstaatswerk door welke partij moet worden uitgevoerd. Ook deze onderhoudslegger moet zijn afgestemd op de normen voor wateroverlast.

Voor veel maatregelen is de medewerking nodig van grondeigenaren of van de gemeente als het bestemmingsplan moet worden gewijzigd. Bij een vergroting van de afvoer richting een ander beheergebied is bovendien overeenstemming nodig met de andere waterbeheerder. Daarnaast brengt de uitvoering van maatregelen kosten met zich mee. Technisch gezien zal het mogelijk zijn zelfs de meest extreme buien op te vangen in het watersysteem, maar de watersysteemheffing zou dan buitensporig hoog worden, het ruimtebeslag groot en het draagvlak voor de te nemen maatregelen minimaal.

De provincies hebben zoals gezegd in het algemeen de werknormen uit het NBW (2003 en 2008) vastgelegd, zie bijvoorbeeld art. 2.3, lid 2, van de Verordening water Noord-Brabant. In de Omgevingsverordening Limburg 2014 zijn de normen, op grond van art. 5.3.1, lid 1, aangegeven op een kaartbijlage. Blijkens de toelichting zijn de normen voor de landbouwgebieden vergelijkbaar met de werknormen, met dien verstande dat oeverzones langs (natuur)beken geen norm hebben. In de Waterverordening Waterschap Rijn en IJssel van de provincie Gelderland is in art. 2.3, lid 2, opgenomen dat het gebied van een gemeente buiten de bebouwde kom als norm een gemiddelde overstromingskans van 1/10 per jaar heeft. Daaraan is toegevoegd dat geen norm geldt voor natuurgebieden. De provincie Gelderland gaat in deze verordening dus voor het gehele beheergebied van Waterschap Rijn en IJssel buiten de bebouwde kom uit van een overstromingskans van 1/10 per jaar. De toelichting geeft aan dat de normering de zorgplicht van de waterbeheerder afbakt en helderheid geeft voor burgers en bedrijven over het restrisico en hun eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van roerende en onroerende zaken. Waarom in Gelderland, anders dan in andere provincies, gekozen is voor een norm van 1/10 per jaar voor het gehele buitengebied, blijkt niet uit de toelichting. Toch is dit een opvallende keuze, waarbij is afgeweken van de werknormen uit het NBW. Overigens waren de werknormen gekoppeld aan typen grondgebruik, terwijl de Waterwet uiteindelijk spreekt van overstromingskansen van aan te wijzen gebieden. De provincie Gelderland heeft op basis daarvan voor het hele buitengebied van Rijn en IJssel een norm

van 1/10 per jaar gesteld. Dat is het beschermingsniveau waar het waterschap vanuit moet gaan bij het inrichten en beheren van het watersysteem. Tegelijkertijd geeft de norm helderheid over de eigen verantwoordelijkheid van de grondgebruikers. Als een grondgebruiker akkerbouwgewassen wil telen, moet hij rekening houden met het feit dat er een kans is van 1/10 per jaar dat er wateroverlast optreedt, met de bijbehorende eventuele gevolgschade. Voldoet het watersysteem niet aan de norm en er treedt wateroverlast op, dan kan men de vraag stellen welke schade vergoed moet worden: schade aan de daadwerkelijk geteelde gewassen, bijvoorbeeld akkerbouwgewassen, of moet men uitgaan van grasland, nu het gebied een norm heeft die volgens de werknormen hoort bij het grondgebruik grasland? Zoals gezegd, geeft de toelichting bij deze verordening helaas geen duidelijkheid.

Voor de waterschappen vormen de nieuwe provinciale gebiedsnormen dus het juridische vertrekpunt voor de inrichting en het beheer van hun beheergebied. Met rekenmodellen beoordelen zij of het watersysteem voldoende bergings- of afvoercapaciteit heeft om aan de normen te voldoen. Inmiddels voldoet het overgrote deel van de regionale watersystemen – 99,1% in 2015⁷ – aan deze provinciale normen. Hierbij dient wel een kanttekening te worden geplaatst. Voor sommige kleinere gebieden kan het uitzonderlijk duur zijn om de norm te bereiken. Zo zijn uit het gebied van het Hoogheemraadschap van Rijnland gebiedjes bekend waar een investering van enkele miljoenen euro's nodig zou zijn met jaarlasten van enkele honderdduizenden euro's, terwijl de maximale schade aan het betreffende grasland per jaar niet meer dan enkele duizenden euro's bedraagt. Vanzelfsprekend – belastinggeld moet efficiënt worden ingezet – is het onder dergelijke condities niet doelmatig om aan de norm vast te houden. In dergelijke situaties is het verstandiger en veel goedkoper om maatregelen achterwege te laten en voorkomende schade dan volledig te vergoeden.⁸ Ook bij andere waterschappen komt deze situatie voor. Overigens is het maaiveldcriterium in de tabel al bedoeld om tot uitdrukking te brengen dat waterschappen enige vrijheid hebben en de normen niet overal in hun beheergebied hoeven te realiseren.

4. Aansprakelijkheid en jurisprudentie

Als een waterschap niet voldoet aan de zorgplicht, die met de normen voor wateroverlast nader is uitgewerkt, kan het aansprakelijk zijn voor schade als gevolg van wateroverlast, op grond van art. 6:162 Burgerlijk Wetboek (BW). Er moet dan sprake zijn

7. Zie www.waterschapsspiegel.nl (KPI's voldoende water).

8. Zie het in opdracht van het Hoogheemraadschap van Rijnland door Sterk Consulting BV opgestelde rapport *Verkenning en beoordeling van schaderegelingen voor specifieke gevallen van wateroverlast*, Leiden 2012.

van een onrechtmatige daad. Er is inmiddels de nodige jurisprudentie op basis waarvan relatief goed kan worden ingeschat wanneer een waterschap aansprakelijk is of niet. Die jurisprudentie dateert, zo vermelden wij voor de duidelijkheid, overigens voor een belangrijk deel van (ver) vóór de wettelijke verplichting voor het waterschap om aan de provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast te voldoen.

Het eerste en verreweg belangrijkste arrest is het Bargerbeekarrest.⁹ In dit arrest ging het om een bijna geheel verloren gegane aardappelooft als gevolg van wateroverlast in het beheergebied van het voormalige Waterschap Bargerbeek in Drenthe. Oorzaak van de wateroverlast was een afvoersloot die onvoldoende was schoongehouden, zodat na een hevige regenbui het water niet voldoende kon worden afgevoerd via de betreffende sloot. Ook was er sprake van een lage ligging van het perceel, waarop de aardappelen werden geteeld. Uit het arrest van de Hoge Raad is ten eerste op te maken dat er geen sprake is van een waarborg van het waterschap jegens grondgebruikers. In het arrest formuleert de Hoge Raad een viertal factoren die in het bijzonder kunnen bepalen hoe ver de onderhoudsplicht van een waterschap gaat ter vermindering van het onder water lopen van laag gelegen gronden door verstopping van waterwegen. Deze factoren zijn:

- a. Het aantal, de aard en de lengte van de waterwegen waarvan het onderhoud ten laste van het waterschap komt;
- b. Het aantal gronden binnen het gebied van het waterschap, waarvan het waterschap weet of behoort te weten dat zij door hun lage ligging bijzonder kwetsbaar zijn voor wateroverlast;
- c. De middelen – financiële en andere – die het waterschap voor het nakomen van zijn verplichtingen ten dienste staan;
- d. In hoeverre de aan het lage peil van de betreffende grond verbonden bezwaren (mede) veroorzaakt zijn door de eigenaar of gebruiker van die grond.

De Hoge Raad geeft vervolgens aan dat de betekenis van deze factoren veelal slechts met behulp van deskundigen kan worden vastgesteld, terwijl het waterschap een zekere marge van beleidsvrijheid dienaangaande niet kan worden ontzegd. De jurisprudentie laat zien dat er inderdaad vaak deskundigen of adviesbureaus worden ingeschakeld en modelmatige berekeningen worden uitgevoerd om te bepalen of er schade is, wat de schadeoorzaak is en welke schade daarvan het gevolg is. In het arrest West-Friesland¹⁰ heeft de Hoge Raad aan de lijn uit het Bargerbeekarrest toegevoegd dat een waterschap adequaat moet reageren op klachten, door een onderzoek in te stellen en zo nodig maatregelen te nemen.

In het arrest Rijnstromen¹¹ bevestigt de Hoge Raad zijn eerdere uitspraken, maar scherpert deze ook aan.

In dit arrest ging het om wateroverlast in de jaren 1992, 1993 en 1994, waardoor een teler van Incarvillea planten zijn oogst verloren zag gaan. Oorzaak van de wateroverlast was een hoog grondwaterpeil. De Hoge Raad overweegt in dit arrest dat het oordeel van het Hof, dat de verantwoordelijkheid van het waterschap zich ook uitstrekt over het grondwaterpeil, geen onjuiste rechtsopvatting is. Daarbij wordt gesteld dat het waterschap niet reeds geacht mag worden aan zijn verplichtingen te hebben voldaan, als het zich heeft gehouden aan de peilen, zoals vastgesteld in het peilbesluit, dat bepaalt dat in bijzondere situaties van de vastgestelde peilen mag worden afgeweken. Verder overweegt de Hoge Raad dat het waterschap niet steeds uit eigen beweging hoeft te onderzoeken of een ingeland last heeft van te hoge of te lage waterstanden en op basis daarvan maatregelen te nemen vooruitlopend op een aangekondigde weersomstandigheid. Tot slot stelt de Hoge Raad, net als in het arrest West-Friesland, dat het waterschap een zekere beleidsvrijheid toekomt. Maar in het arrest Rijnstromen voegt de Hoge Raad daar nog aan toe, dat deze beleidsvrijheid niet zo ver gaat dat het optreden van een waterschap slechts marginaal zou kunnen worden getoetst. Het Hof had in zijn uitspraak niet de maatstaf mogen nemen, of het waterschap in redelijkheid tot een bepaalde maatregel heeft kunnen komen. Deze marginale toets wordt door de Hoge Raad te beperkt gevonden. Het Hof had niet uit mogen gaan van volledige beleidsvrijheid, die alleen wordt beperkt door het willekeurcriterium (niet in redelijkheid kunnen besluiten tot een bepaalde gedragslijn). Volgens de Hoge Raad blijft de maatstaf of het waterschap, gezien de concrete omstandigheden van het geval en de verschillende bij het beleid betrokken belangen en de beperkte middelen, beneden de zorg van een goed beheerder is gebleven. Dit zou een volledige toetsing op zorgvuldigheid moeten zijn.

Het Bargerbeekarrest mag inmiddels meer dan 35 jaar oud zijn, maar het is nog steeds relevant. De criteria uit dit arrest worden ook in de nieuwste jurisprudentie aangehaald, samen met de criteria uit het arrest West-Friesland en Rijnstromen, als de maatstaven op basis waarvan wordt bepaald of een waterschap in het concrete geval beneden de zorg van een goed beheerder is gebleven.¹² In enkele arresten van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden zijn echter wel nuanceringen te zien. Zo bepaalde dit gerechtshof dat Waterschap Zuiderzeeland, in het betreffende concrete geval, tekort is geschoten in zijn zorgplicht door, ondanks het feit dat sprake was van een lange periode in het groeiseizoen waarin het streefpeil (van het peilbesluit) structureel substantieel werd overschreden, vast te houden aan het onderhoud conform het vastgestelde

9. HR 9 oktober 1981, NJ 1981, 332 m.nt. CJHB.

10. HR 8 januari 1999, NJ 1999, 319, m.nt. ARB.

11. HR 9 november 2001, NJ 2002, 446, m.nt. CJHB.

12. Zie bijvoorbeeld Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 7 juli 2015, r.o. 35.2. (ECLI:NL:GHSHE:2015:2507), Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 8 november 2016, r.o. 2.22 (ECLI:NL:GHARL:2016:8931).

maai- en baggerbeleid.¹³ Het waterschap heeft volgens het hof een inspanningsverplichting om het in het peilbesluit vastgestelde waterpeil te handhaven. Als daar structureel in betekenende mate van af wordt geweken zijn maatregelen nodig, zoals aanpassingen in het maai- en baggerbeleid. Overigens leert deze uitspraak ons ook dat de kwetsbaarheid van percelen voor wateroverlast als eigen schuld kan worden toegerekend aan degene die schade lijdt, als de wateroverlast mede het gevolg is van deze kwetsbaarheid. Uit een andere uitspraak van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden blijkt dat een situatie van structurele en substantiële overschrijding van het streefpeil (van het peilbesluit) een indicatie vormt dat het waterschap de op hem rustende zorgplicht heeft geschonden.¹⁴ Het is dan aan het waterschap om te onderbouwen welke maatregelen hij heeft genomen om het streefpeil te handhaven en waarom dat niet is gelukt of waarom maatregelen niet van hem mochten worden verwacht.

Het peilbesluit is in zoverre een belangrijk instrument bij het voldoen aan de normen voor wateroverlast, maar soms zal er juist bewust van af moeten worden geweken, als daarmee (voorzienbare) wateroverlast en schade kan worden voorkomen (zeker als er klachten zijn geweest), waarbij de concrete omstandigheden van het geval een cruciale rol zullen spelen. Het arrest Rijnstromen laat immers zien dat het handhaven van de peilen van het peilbesluit niet per definitie betekent dat een waterschap aan zijn verplichtingen heeft voldaan, maar dat soms, in bijzondere situaties, van de peilen kan (of moet) worden afgeweken.

Het is opvallend dat er nog nauwelijks jurisprudentie is waarin de nieuwe provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast expliciet een rol spelen. Ook een recent vonnis van de Rechtbank Gelderland naar aanleiding van de hevige regenval in augustus 2010 gaat hier slechts summier op in. Over deze casus valt het volgende te zeggen.¹⁵ Eind augustus 2010 was er in het beheergebied van waterschap Rijn en IJssel sprake van hevige regenval. Begin 2017 heeft de Rechtbank Gelderland vonnis gewezen in een zaak waarin het waterschap aansprakelijk is gesteld voor de geleden schade aan aardappelgewassen als gevolg van wateroverlast door deze regenval.¹⁶ Concreet ging het hier om wateroverlast op percelen die via kavelsloten afwateren op een waterloop in beheer van het waterschap. Deze waterloop watert vervolgens af richting de IJssel. Deels ligt deze waterloop in een voormalig moerasgebied,

waarvan bekend is dat het een slechte afwatering heeft. In 2007 was al geklaagd over wateroverlast in het gebied bij overvloedige neerslag. Naar aanleiding van deze klachten is er onder andere een bijeenkomst geweest. Zowel in de klachten als tijdens de bijeenkomst is aan de orde gekomen dat volgens de klagers de betreffende waterloop door het waterschap te laat wordt gemaaid. Ook tijdens de hevige regenval van eind augustus 2010 was de waterloop nog niet gemaaid. In de periode voorafgaand aan de hevige regenval was er sprake van aanhoudende droogte. Mede daarom was het maai-beheer uitgesteld.

In deze zaak zijn diverse deskundigen geraadpleegd en zijn modelberekeningen uitgevoerd. Op basis daarvan overweegt de rechtbank onder andere dat het verweer van het waterschap dat de schade uitsluitend het gevolg is van de hoeveelheid ter plekke gevallen regen niet voor juist moet worden gehouden. (Delen van) de betreffende percelen hebben (langer) onder water gestaan als gevolg van de (overmatige) begroeiing. Het waterschap heeft, blijkens het vonnis, in zijn verweer een beroep gedaan op zijn beleidsvrijheid en verwezen naar de provinciale normen. Ook heeft het waterschap gewezen op de verplichtingen die voortvloeien uit de Flora- en faunawet.¹⁷ Als uitvloeisel van die verplichtingen was in 2009 het maai-beheer door het waterschap gewijzigd. Watergangen werden daardoor minder intensief gemaaid dan voorheen. De rechtbank merkt op dat het maai-beheer is gewijzigd, hoewel het waterschap bekend was met de gevoeligheid van het gebied voor wateroverlast. Hoewel bestreden door het waterschap, constateert de rechtbank dat het waterschap een vaste datum hanteert voor het maaionderhoud en niet kijkt naar de daadwerkelijke begroeiingsgraad. De najaarsronde van het maai-beheer vangt jaarlijks aan op 1 september. De betreffende waterloop was ten tijde van het de hevige regenval nagenoeg volledig dichtgegroeid.

Een opmerkelijke overweging in het vonnis is dat het waterschap er volgens de rechtbank aan voorbij gaat dat de kerntaak gelegen is in het waterkwantiteitsbeheer. Daarbij weegt de rechtbank mee dat het waterschap in 2011, naar aanleiding van de opgetreden wateroverlast in augustus 2010, het onderhoudspakket heeft gewijzigd. De rechtbank overweegt dat het waterschap niet kan worden gevolgd in het verweer dat het beleid na de wateroverlast niet drastisch is gewijzigd. De door het waterschap aangevoerde aspecten van onder andere waterkwaliteit, ecologische effecten en kosten van beheer en onderhoud staan blijkbaar niet aan een ander, frequenter maai-beleid in de weg. Vervolgens gaat de rechtbank voorbij aan het verweer dat het waterschap niet alleen een zorgplicht heeft ten aanzien van de betreffende percelen, maar ook ten aanzien van andere belangen. Hetzelfde geldt voor het verweer van de beperkte financiële middelen.

13. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 16 juni 2015 (ECLI:NL:GHARL:2015:4382).

14. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 8 november 2016 (ECLI:NL:GHARL:2016:8931).

15. Aangezien er hoger beroep is ingesteld, past hier enige terughoudendheid; anderzijds zijn de casus en het vonnis in diverse opzichten illustratief, zodat er iets langer bij stilgestaan wordt.

16. Rechtbank Gelderland, 18 januari 2017 (rolnummer: C/05/250044 / HZ ZA 13-184).

17. De Flora- en faunawet is inmiddels opgegaan in de Wet natuurbescherming, die 1 januari 2017 in werking is getreden.

De rechtbank oordeelt dat het waterschap tekort is geschoten in zijn zorgplicht 'door - ondanks de bekendheid met de kwetsbaarheid van het <gebied> voor wateroverlast - het maaibeleid met betrekking tot de door dat gebied stromende <waterloop> aldus te wijzigen dat nog maar één keer per jaar één oever gemaaid werd, en door het tijdstip van maaien niet te laten afhangen van de begroeiingsgraad van de betreffende watergang, maar vast te houden aan de datum van 1 september als datum waarna gemaaid wordt, zonder de effecten van dat nieuwe maaibeheer vooraf te toetsen aan de normen voor regionale wateroverlast. Weliswaar was door de lage waterstand het gebruik van een maaiboort of een maaikorf niet mogelijk, gesteld noch gebleken is dat het maaien van de begroeiing in de <waterloop> in de (late) zomer van 2010 in het geheel niet mogelijk was.' Om deze reden acht de rechtbank het waterschap schadeplichtig jegens de betreffende agrariër.

Dit vonnis van de Rechtbank Gelderland is waarschijnlijk één van de eerste uitspraken waarin de normen voor wateroverlast een rol spelen, al blijft deze rol nog zeer beperkt. De rechtbank gaat niet in op de vastgestelde norm van een kans op wateroverlast van 1/10 per jaar. De provincie heeft hier bewust gekozen voor een norm die volgens de werknormen uit het NBW hoort bij een grondgebruik van grasland. Op de betreffende percelen werden echter aardappelgewassen geteeld. Het vonnis is wel duidelijk over de toetsing aan de normen voor wateroverlast. De effecten van het maaibeheer moeten vooraf worden getoetst aan de normen. Verder besteedt het vonnis weinig aandacht aan de verschillende belangen die een waterschap moet bedienen. Dat het waterkwantiteitsbeheer de kerntaak is van het waterschap is op zichzelf niet onjuist, maar lijkt ons enigszins kort door de bocht. Een dergelijke benadering laat zich moeilijk rijmen met de doelstellingen uit de Waterwet, waarin zowel het voorkomen en waar nodig beperken van overstromingen, wateroverlast en schaarste een rol spelen, in samenhang met de chemische en ecologische waterkwaliteit en vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen. Anderzijds grijpt de rechtbank nadrukkelijk aan dat het waterschap nadien alsnog het maaibeheer heeft gewijzigd. Blijkbaar is dat een belangrijke aanwijzing voor het schadeplichtig zijn van het waterschap. Toch is het goed voor te stellen dat het waterschap een bepaalde afweging heeft gemaakt en onderbouwd om te komen tot het maaibeheer van 2009. Dat de hevige neerslag van 2010 tot nieuwe inzichten leidt, waardoor het maaibeleid weer wordt aangepast, hoeft niet te betekenen dat het waterschap geen goede belangenafweging heeft gemaakt in 2009, vóór de hevige neerslag. Het vonnis gaat hier echter niet op in.

Uit het vonnis van de Rechtbank Gelderland en de recente arresten van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden¹⁸ is in ieder geval op te maken dat

het maa- en baggerbeleid en de vastgestelde streefpeilen in een peilbesluit belangrijke instrumenten zijn bij het realiseren van de normen voor wateroverlast. Overigens lijkt er een zekere tegenstrijdigheid te zitten in het vonnis van de rechtbank en het arrest van het gerechtshof in de zaak bij Waterschap Zuiderzeeland. De rechtbank lijkt de kwetsbaarheid van het gebied voor wateroverlast als een belangrijke factor te zien, waar het waterschap rekening mee moet houden. Het gerechtshof stelt daarentegen dat de kwetsbaarheid van percelen voor wateroverlast als eigen schuld kunnen worden toegerekend aan degene die schade lijdt, als de wateroverlast mede het gevolg is van deze kwetsbaarheid. Nu het bij Waterschap Rijn en IJssel ging om een voormalig moerasgebied en de provincie bovendien een norm heeft vastgesteld die past bij een gebruik van de grond als grasland, kan men zich afvragen of de betreffende schade aan de aardappelgewassen niet als eigen schuld moeten worden gezien. De uitspraak in hoger beroep kan op deze onderdelen wellicht meer helderheid verschaffen. De gebiedsnormen voor wateroverlast krijgen dus nog niet veel aandacht in de hedendaagse jurisprudentie, en dat is op zijn minst opmerkelijk. Ook wanneer dergelijke jurisprudentie verschijnt, schatten wij in dat de bestaande jurisprudentie vanwege haar brede strekking van belang zal blijven. Uit deze jurisprudentie blijkt dat het waterschap een zekere mate van beleidsvrijheid heeft. Bij de vaststelling of er sprake is van een onrechtmatige daad wegens schending van een wettelijke norm is het van belang hoe concreet de gestelde norm is. Nu de wateroverlastnormen behoorlijk concreet zijn, zal de schending van deze norm waarschijnlijk sneller tot een onrechtmatigheidsoordeel leiden. De beleidsvrijheid van het waterschap is in zoverre dus ingeperkt door de normen voor wateroverlast. Zoals vaker heeft ook deze medaille een keerzijde. Omgekeerd geldt dat als het waterschap aan de normen voldoet, het enige zekerheid moet hebben dat het niet aansprakelijk zal worden gehouden. Om te voldoen aan de normen zijn door het waterschap niet zelden grote investeringen in het watersysteem gepleegd¹⁹, dan moet het ook niet zo kunnen zijn dat het waterschap bij de eerste plassen op het land aansprakelijk wordt geacht. Dit betekent dat in dergelijke situaties het waterschap andere nalatigheden moeten kunnen worden verweten, waarbij kan worden geacht aan aantoonbaar achterstallig onderhoud, het structureel afwijken van een peilbesluit of het bij voortduring niet reageren op klachten. Aldus is de waterschapstaak met deze wettelijke normen een stuk duidelijker geworden. Tegelijkertijd is ook duidelijker geworden wat de eigen verantwoordelijkheid is van (burgers en) agrarische bedrijven is.

NL:GHARL:2015:4382) en Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 8 november 2016 (ECLI:NL:GHARL:2016:8931).

19. Alleen al het Hoogheemraadschap van Delfland heeft na de extreme regenval van 1998 zo'n 300 miljoen euro geïnvesteerd.

18. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 16 juni 2015 (ECLI:

5. Wet tegemoetkoming schade bij rampen

Aangezien de vorige paragraaf heeft laten zien dat civiele procedures lang niet altijd uitkomst zullen bieden voor door wateroverlast getroffen agrariërs, moet op deze plaats ook aandacht worden besteed aan de mogelijkheid die de Wet tegemoetkoming schade bij rampen (hierna: WTS) voor financiële compensatie biedt. Sinds medio 1998 bestaat het solidaire vangnet van de WTS, die voorziet in een tegemoetkoming bij schade ten gevolge van rampen, zoals overstromingen en aardbevingen.²⁰ Aanvankelijk had de regering voor dergelijke situaties overigens een heel ander spoor voor ogen, het private verzekeringsspoor. Het was de Raad van State die de regering uiteindelijk op het spoor van een tegemoetkoming uit de algemene rijksmiddelen zette, omdat die de nationale solidariteit bij dergelijke onverhoopte situaties het best tot uitdrukking zou brengen. Het was alsof de weergoden de totstandkoming van de WTS hadden afgewacht. De inkt van de wet was nog nauwelijks droog of het begon, eerst in Zuidwest-Nederland en een goede maand later in Noordoost-Nederland, enorm te regenen. De regering kwalificeerde deze extreme regenval als een ramp en paste de WTS toe.²¹ Vooral aan agrariërs, maar ook aan een enkel waterschap voor infrastructurele schade, werd in totaal meer dan € 400 miljoen uitgekeerd. Gelukkig plegen we ook van rampen te leren. De extreme regenval van najaar 1998 leidde, na het rapport van de Commissie Waterbeheer in de 21^e eeuw²², onder meer tot het eerste Nationaal Bestuursakkoord Water van 2003, de provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast die een plaats kregen in de Waterwet van 2009, de nieuwe trits vasthouden-bergen-afvoeren, de aanleg van bergingsgebieden, de watertoets en tot een betere afstemming tussen de algemene en de functionele (water)keten.

De WTS blijft echter nadrukkelijk een vangnet. In art. 12 van het (eerste) Nationaal Bestuursakkoord Water uit 2003 (NBW 2003) wordt de eigen verantwoordelijkheid van burgers en bedrijven vooropgesteld om schade als gevolg van wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen dan wel te beperken. Naast die eigen verantwoordelijkheid van particuliere eigenaren voor hun perceel en de zich daarop bevindende gebouwen of gewassen, hanteren de bij het NBW betrokken overheden de volgende drietrapsstrategie: toepassing van de zorgplicht (van waterschappen en - voor het stedelijk gebied

- gemeenten), vervolgens het verzekeraar maken van wateroverlastschade en, ten slotte, toepassing van de WTS. Het artikel vermeldt in dit verband dat alle schade aan opstal en inboedel voor zowel particulieren als bedrijven sinds 2001 verzekeraar is. Ook wordt vermeld dat tussen het kabinet en LTO Nederland een principeakkoord is bereikt over een 'oogstschadeverzekering' om oogstschade als gevolg van extreme neerslag verzekeraar te maken. Art. 12 besluit met de boodschap dat het Rijk bij het optreden van onverzekerbare risico's, indien sprake is van een grootschalige ramp, de WTS van toepassing kan verklaren. In het NBW-actueel uit 2008 (NBW 2008) is in art. 11 dezelfde drietrapsstrategie opgenomen. In het meest recente en vigerende Bestuursakkoord Water uit 2011 (BAW 2011) worden opvallend weinig woorden gewijd aan het voorkomen van wateroverlast. De extreme regenval was al weer van een flink aantal jaren geleden. De eerdergenoemde drietrapsstrategie is daarin ook niet langer terug te vinden, overigens zonder dat dit betekent dat die niet meer zou gelden. Men hoeft geen paragnost te zijn om te voorspellen dat het voorkomen van wateroverlast in een mogelijk nieuw Bestuursakkoord Water (weer) een belangrijk thema zal zijn. Ook het later dit jaar bij Prinsjesdag te verschijnen Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie kan niet om het onderwerp heen. De enorme wateroverlast en waterschade van medio 2016 in Zuidoost-Nederland en de eerdere voorspelling van Deltares dat, als we niets doen, alleen al het stedelijk gebied tot 2050 door wateroverlast en waterschaarste een schaderisico van € 71 miljard loopt, brengt de Nederlandse watersector ongetwijfeld bij de les. Niet voor niets stond de Waterschapsdag van de Unie van Waterschappen van 20 maart 2017 geheel in het teken van de gevolgen van de klimaatverandering. Unievoorzitter Hans Oosters constateerde dat de hoosbuien die het KNMI voor 2050 had voorspeld nu al vallen. In de recent uitgebrachte gezamenlijke investeringsagenda van IPO, UvW en VNG²³ vormt het klimaatbestendig maken van Nederland (stad én land) naast de energietransitie en de circulaire economie dan ook een centraal thema.

Bij al die aandacht is het verstandig om ook nog eens heel goed naar de werking van de WTS te kijken. Tijdens het algemeen overleg van 7 juli 2016 over de waterschade in Zuidoost-Nederland toonde Staatssecretaris Van Dam zich in lijn met de meergenoemde drietrapsstrategie niet bereid de WTS in dit geval toe te passen. Voor de betrokken agrariërs bestaat immers een verzekeringsmogelijkheid en het Rijk draagt zelfs bij aan de premie. Aangezien die verzekeraarheid een wettelijke uitzonderingsgrond vormt voor toepassing van de WTS (zie art. 4, lid 3, onder a, WTS) lijkt dit op het eerste oog een consistente benadering. Vorig jaar is echter duidelijk geworden dat men zich sterk kan en wellicht moet afvragen of voor de agrariërs

20. *Stb.* 1998, 325. Zie over de WTS de beschouwing van F.J. de Vries, *Vergoeding van rampschade*, *NJB* 1998, p. 1908-1915.

21. Zie de besluiten van 12 januari 1999, *Stb.* 33, en 5 maart 1999, *Stb.* 128.

22. Rapport *Waterbeleid voor de 21e eeuw. Geef water de ruimte en aandacht die het verdient*, uitgebracht op 31 augustus 2000 aan de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en de voorzitter van de Unie van Waterschappen.

23. Zie <https://www.uvw.nl/decentrale-overheden-geven-informateur-boodschap-voor-klimaatbeleid/>.

nog wel gesproken kan worden van schade of kosten die 'redelijkerwijs verzekeraar' zijn, zoals het in genoemd artikel van de WTS is geformuleerd. Vanuit de agrarische sector is geattendeerd op de torenhoge premies, het eigen risico van 30% per schadegeval, het feit dat overstromingen vanuit de sloot niet gedekt zijn en op andere onvolkomenheden van de bestaande verzekeringen. De voorzitter van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB) heeft er in dat verband op gewezen dat 95% van de betreffende boeren geen verzekering had, hetgeen volgens hem moeilijk te verklaren is als het zo eenvoudig zou zijn voor agrariërs om zo'n verzekering af te sluiten.²⁴ De agrarische sector heeft hier inderdaad een punt. Nu deze signalen ook breder vallen te vernemen, is het verstandig om de bestaande verzekeringsmogelijkheden gezamenlijk nog eens goed onder de loep te nemen. Eind vorig jaar is dit ook weer bevestigd door een uitspraak van de rechter in kort geding waaruit is gebleken dat extreme hagelschade niet als stormschade te kwalificeren valt en daarmee buiten de dekking valt.²⁵

Op het vlak van de verzekeringsmogelijkheid in relatie tot de WTS is dus het nodige te doen. Net zoals voor huiseigenaren dient voor agrariërs een adequate en niet overdreven kostbare verzekeringsmogelijkheid open te staan. Het ministerie van Economische Zaken (EZ) en de agrarische sector zijn hier momenteel over in overleg en verwacht mag worden dat dit tot een positieve uitkomst leidt. Die uitkomst betekent dan tegelijkertijd (zie het reeds genoemde art. 4, lid 3, onder a, WTS) dat agrariërs in de toekomst geen beroep meer kunnen doen op de WTS, maar bij hun verzekeraar zullen moeten aankloppen. In zekere zin ontstaat dan uiteindelijk toch het private spoor dat de regering aanvankelijk voor ogen stond waarin burgers en bedrijven die schade ten gevolge van rampen ondervinden primair hun verzekeraars zullen moeten aanspreken en de WTS alleen nog in uitzonderingsgevallen als financieel vangnet fungeert. Een groot bezwaar behoeft dit echter niet te zijn. Het is geheel in lijn met de drietrapsstrategie uit het NBW 2003 en het NBW 2008 en ook in veel andere landen wordt schade door natuurrampen via verzekeringen gedekt. Bij overstromingen ten gevolge van een dijkdoorbraak vervult de WTS nog wel een belangrijke functie, zoals uit de volgende paragraaf zal blijken.

6. Risicoaansprakelijkheid voor dijken

Het water kan niet alleen van boven komen, maar ook van opzij. In die zin is het goed om in dit kader nog kort stil te staan bij de aansprakelijkheid van dijkbeheerders – Rijkswaterstaat en waterschappen – voor schade ten gevolge van dijkdoorbraken, mede omdat hier een sterke relatie met de WTS ligt.

24. Aldus Léon Faassen, voorzitter LLTB, in NRC NEXT van 13 oktober 2016, p. 22.

25. Rechtbank Rotterdam, 4 november 2016 (ECLI:NL:RBROT:2016:8456).

Dit geldt te meer waar anders dan bij wateroverlast, waar de 'normale' schuldaansprakelijkheid van art. 6:162 Burgerlijk Wetboek (BW) geldt, voor dijken de veel zwaardere risicoaansprakelijkheid van art. 6:174 BW aan de orde is.²⁶ In de bekende Wilnis-jurisprudentie hebben rechtbank, hof en Hoge Raad namelijk uitgemaakt dat een dijk een 'opstal' is als bedoeld in art. 6:174 BW, zodat op de bezitter daarvan een risicoaansprakelijkheid rust.²⁷

De kwestie kwam vorig jaar bij de behandeling van de wijziging van de Waterwet (nieuwe normering primaire waterkeringen)²⁸ nadrukkelijk aan de orde. Bij de waterschappen bestond grote zorg op dit punt. Zij vreesden aansprakelijk te worden gehouden, ook al hadden zij er alles aan gedaan om een dijkdoorbraak te voorkomen. De Tweede en Eerste Kamer bleken niet doof voor deze zorg en wezen de minister van Infrastructuur en Milieu er tijdens de behandeling van het wetsvoorstel op. De zware risicoaansprakelijkheid kan tot gevolg hebben dat niet alleen voor dijken die nog niet aan de strengere veiligheidsnormen van het wetsvoorstel voldoen, maar zelfs voor dijken die wél aan die normen voldoen, de kans bestaat dat bij een onverhoopt falen van die dijk de rechter de beheerder voor de daaruit voortkomende schade aansprakelijk zal stellen. De kern van een risicoaansprakelijkheid is immers dat daarvoor nalatigheid aan de zijde van de beheerder niet hoeft te worden aangetoond. Dit laatste vormt een significant verschil met de (normale) schuldaansprakelijkheid binnen het waterbeheer op grond van onrechtmatige daad (art. 6:162 BW). Bij deze aansprakelijkheidsvorm zal een beheerder die aan zijn zorgplicht heeft voldaan niet snel aansprakelijk worden gehouden. Mede doordat de minister in haar reactie wees op de mogelijke toepassing van de WTS in dergelijke onverhoopte situaties, werd een amendement vanuit de Tweede Kamer dat er toe strekte om dijken van het opstalbegrip uit het Burgerlijk Wetboek uit te zonderen, ingetrokken. In de memorie van antwoord aan de Eerste Kamer²⁹ gaf de minister opnieuw en nog expliciet aan dat het voor de hand ligt de WTS in dergelijke onverhoopte situaties van toepassing te verklaren. Zij attendeerde er daarbij op dat deze wet in het verleden ook toegepast is bij overstromingen van de Maas in 2003 en 2011 en bij de dijkverschuiving in Wilnis in 2003.

26. Bij schuldaansprakelijkheid moet de schuld worden bewezen, bij risicoaansprakelijkheid wordt schuld direct aangenomen. Zo draagt een ouder risicoaansprakelijkheid voor de daden van het eigen kind of huisdier.

27. HR 17 december 2010, NJ 2012, 155 m.nt. Hartlief. Zie uitvoerig over de betekenis van deze jurisprudentie voor de waterkeringbeheerder H.K. Gilissen, 'Opstalaansprakelijkheid en de zorg voor de waterveiligheid. Gegronde vrees voor een onbeteugelbaar aansprakelijkheidsrisico?', *Water Governance* 05-06/2014, p. 42-49.

28. Wet van 2 november 2016, *Stb.* 431.

29. *Kamerstukken I* 2016-2017, 34 436, B, p. 2.

Kortom, als het in de toekomst onverhoopt mis zou gaan met een dijk, kunnen burgers, (agrarische) bedrijven en overheden voor een vergoeding van de geleden schade met succes een beroep op de WTS doen, zo moet de boodschap van de minister worden verstaan. Aangezien die wet daar ook expliciet voor is bedoeld, is dit een acceptabele en geruststellende uitkomst. Ook in het (verre) verleden heeft onze Polder zich solidair getoond en hebben al dergelijke vergoedingssystemen bestaan.³⁰

7. Conclusies

In dit artikel hebben wij de complexe en soms sterk casuïstische problematiek van wateroverlast en aansprakelijkheid in het landelijk gebied beschreven. Onze regionale watersystemen zijn in het algemeen robuust en kunnen heel wat regendruppels naar de zee afvoeren. Soms gaat het toch ernstig mis en worden door getroffen agrariërs schadeclaims bij het waterschap ingediend. Voor de beoordeling van de juridische positie van de agrariër en het waterschap is uiteraard het wettelijk regime van groot belang. De Waterwet kent het systeem van provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast, die voor het waterschap het juridische vertrekpunt zijn voor de inrichting en het beheer van zijn gebied. Die normen bieden beide partijen ook duidelijkheid. Het waterschap weet dat als de normen worden gehaald, hetgeen in de praktijk inmiddels vrijwel overal het geval is, het aan zijn zorgplicht als goed beheerder heeft voldaan en in beginsel niet aansprakelijk zal zijn. Uiteraard zal ook sprake moeten zijn van adequaat beheer en onderhoud, zullen de wateren aan de leggerafmetingen moeten voldoen en zal op gefundeerde klachten serieus moeten worden gereageerd. Aldus lijkt de bestaande jurisprudentie, ook al zegt deze nog opvallend weinig over die normen, te mogen worden geïnterpreteerd. De agrariër weet op zijn beurt welke inspanningen hij van het waterschap mag verwachten en dat hij voor het restrisico zelf een oplossing moet zoeken. Het is daarbij verstandig een goede regenverzekering af te sluiten. Ervan uitgaande dat het overleg tussen het ministerie van EZ en de agrarische sector tot een adequate verzekeringsformule leidt, lijkt het loket van de WTS voor agrariërs in de toekomst afgesloten.

Nu is het waterbeheer in ons land nooit 'af'. Mede in het licht van de klimaatverandering zal het dit najaar uit te brengen Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie ongetwijfeld beschouwingen over de onderhavige problematiek bevatten. Het is uiteraard goed die scherp in het oog te houden. Aan het nog relatief kort geleden ingevoerde systeem van provinciale gebiedsnormen voor wateroverlast zullen die beschouwingen naar verwachting echter geen einde maken.

30. Zie de bijdrage van Margriet de Roever over de watersnoodramp van 1916 in 'Holland onder water', *Holland, Historisch Tijdschrift*, 01/2017, p. 28-30.